

найзаможніших українців у багато разів перевищує аналогічний показник в інших європейських країнах). Соціально-психологічні аспекти молодіжного радикалізму пов'язані з феноменом масових політичних настроїв. Радикалізм помітно активізується в періоди кризового загострення обстановки або суспільно-державної і соціальної перебудови. У ці періоди громадськість, морально підготовлена до змін, шукає швидкі шляхи виходу з кризової ситуації, вбачаючи радикальні засоби найбільш ефективними. Етнокультурні чинники пов'язані з етнонаціональними традиціями того чи іншого етносу (регіону) або впливами релігійних громад. Інституційно-правові фактори і причини характеризують вплив на молодіжний радикалізм особливостей політичного устрою, правових інститутів та режиму їх функціонування. Дається у знаки вплив геополітичного оточення.

Джерелом радикалізму є, передусім, невисокий рівень загальної культури, а також відсутність глибоко укорінених в соціальній свідомості та психології традицій громадського життя і демократичних устоїв.

Гусєва К.А.,

старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗАПОБІГАННІ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України [1] не містить норм, тотожних нормам, що містилися в ст.ст.: 23, ч. 1, 23¹ раніше діючого КПК [2], стосовно обов'язкового виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, та внесення цими суб'єктами кримінального судочинства у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов. Цей факт дає підстави

стверджувати, що із сучасного кримінального провадження необґрунтовано, на наш погляд, *усунуто його завдання щодо профілактики злочинності*.

Поряд з тим слід відмітити як позитивний момент те, що новим кримінально-процесуальним законодавством України вперше за часів радянського й пострадянського існування українського суспільства *створено правові передумови й передбачено абсолютно новий дійовий процесуально-правовий інструментарій для здійснення під час кримінального провадження запобігання злочинам та їх припинення**. Ідеться, зокрема, про перелік конкретних негласних слідчих (розшукових) дій, підстави й механізми їх проведення, які або прямо націлені на припинення злочинів під час кримінального провадження, або їх проведення за своїми потенційними процесуальними можливостями мають попереджувальну спрямованість. Особливого вираження можливість процесуального запобігання злочинам набула в статті 250-й чинного КПК, де говориться, що у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженими з прокурором, або прокурора.

Доречно зауважити, що із усіх негласних слідчих (розшукових) дій значний ряд має найбільшу попереджувальну спрямованість. Стисло розглянемо їх.

Контроль за вчиненням злочину. Він, згідно ч. 1 ст. 271 КПК України може здійснюватися, зокрема, у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, і проводиться в формах: *контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; спеціального слідчого експерименту; імітування обстановки злочину*. Зауважимо, що в даному випадку маються на увазі підстави, інформація щодо яких є виключно предметом вивчення, оцінки й прийняття процесуального рішення в рамках кримінального провадження.

Очевидно, що йдеться про контроль за вчиненням злочину, коли він ще є незакінченим (стадія готування), або на

* Доречно нагадати, що ст. 1 чинного Кримінального кодексу України запобігання злочинам віднесено до кола основних його завдань.

будь якому етапі вчинення продовжуваного злочину*. І саме запобігання йому, або припинення є головною метою реалізації розглядуваної норми КПК.

Чинний КПК не містить понять задекларованих форм контролю за вчиненням злочину й не розкриває їх сутності. Але ці поняття напрацьовані теорією і практикою оперативно-розшукової діяльності, і тому вони можуть бути визначені саме на цій основі.

Так *контрольована поставка* як негласна слідча (розшукова) дія полягає у встановленні негласного нагляду за переміщенням (увезенням, вивезенням, транзитним перевезенням) територією України будь-яких товарів, предметів та речовин у транспортних засобах, вантажах, багажах, особистих речах, поштових відправленнях тощо з метою: встановлення проміжних і кінцевих пунктів (адрес) цього переміщення та причетних до нього осіб; забезпечення (за необхідності) безпеки власне самого такого переміщення та осіб, що його здійснюють; виявлення в події й обставинах даного процесу ознак підготовки або вчинення злочину та фіксування відповідних фактичних даних (доказів); запобігання злочину на стадії його готування чи припинення під час вчинення злочинних дій; притягнення винної особи (осіб) до відповідальності.

Контрольована закупка полягає у виявленні й фіксуванні в установленому порядку підготовлюваних або вчинюваних злочинів, пов'язаних з незаконними діями у сфері обігу товарів, предметів, речовин та надання послуг, шляхом спланованого гласного (відкритого) придбання слідчим чи працівником уповноваженого оперативного підрозділу цих товарів, предметів, речовин та послуг у осіб, які обґрунтовано підозрюються в зазначених злочинах, з наступним оголошенням даним особам про дійсний (контрольований) стан закупки, та з метою документування виявлених таким чином злочинних дій, запобігання їм чи їх припинення в кримінальному провадженні, а також притягнення винних до відповідальності.

* Згідно ч. 2 ст. 32 чинного КК України продовжуваним злочином визнається такий злочин, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Оперативна закупка. На відміну від попередньої негласної слідчої (розшукової) дії, вона представляє собою негласне (таємне) придбання особами, яким доручено здійснити цю закупку, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товарів, предметів та речовин, заборонених або обмежених для обігу, а також речей, які є засобом, знаряддям або предметом вчинення злочину тощо, з метою виявлення й документування таким чином фактично вчинених злочинних дій, запобігання їм чи їх припинення в кримінальному провадженні, а також притягнення винних до відповідальності.

Спеціальний слідчий експеримент. Маючи таке ж призначення, як і попередні форми контролю за вчиненням злочину, суть спеціального слідчого експерименту полягає в штучному створенні під час кримінального провадження обстановки максимально наближеної до реальності (створенні нової обстановки, доцільній зміні існуючих елементів тощо), для наступної перевірки в цих умовах (найбільш відповідних щодо здійснення злочинних намірів) спрямованості й підтвердження протизаконної діяльності особи, у якій углядаються наявні ознаки підготовки чи здійснення окремих етапів продовжуваного тяжкого або особливо тяжкого злочину, спостереженні за цією діяльністю з метою її документування, а також, виходячи з розвитку події, своєчасного запобігання злочину на стадії його готування або припинення, у тому числі на стадії замаху на нього.

Імітування обстановки злочину. Ця негласна слідча (розшукова) дія представляє собою проведення уповноваженими суб'єктами сукупності різних (не заборонених законом) дій, у тому числі інших негласних слідчих (розшукових) дій для створення ситуації (фізичної, соціальної, психологічної, управлінської тощо), яка в уявленні особи, котра вже здійснила необхідні підготовчі дії для вчинення злочину, є найбільш придатною для його закінчення й досягнення злочинного результату, за умов якої зазначена особа (група осіб) може продовжити замислені нею (ними) злочинні дії, що надасть можливість задокументувати їх, а також запобігти їм або припинити останні.

Окрім охарактеризованих вище негласних слідчих (розшукових) дій, що розраховані на безпосереднє запобігання злочинам чи їх припинення, КПК України передбачає ряд інших

таких дій, але спрямованих на таємне виявлення й фіксацію фактичних даних щодо підготовлюваного або вчинюваного злочину, з наступним запобіганням йому або припиненням його та притягненням винної особи (осіб) до відповідальності. Це аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) та зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК). Попереджувальна спрямованість цих негласних слідчих (розшукових) дій цілком випливає зі змісту зазначених норм КПК.

Отже законодавець заклав нормативно-правові передумови щодо опанування в кримінальному провадженні функції слідчого попередження й припинення злочинів. Проте на сьогодні відсутні потрібні для практичної реалізації цієї функції відповідні організаційно-правові, обліково-реєстраційні, управлінські механізми.

Насамперед, необхідна розробка єдиної системи статистичного обліку попереджених злочинів. Якнайшвидше потрібне також відомче (в системі МВС України) нормативно-правове врегулювання оперативної звітності стосовно результатів попередження злочинів, а також щодо критеріїв оцінки цієї діяльності під час досудового розслідування злочинів.

У якості джерел інформації про злочин, який готувався або про триваючий злочин під час досудового слідства можна запропонувати використання:

- показів обвинуваченого, підозрюваного, потерпілого, свідка;
- заяви громадянина;
- повідомлення посадової особи підприємства, організації, установи;
- особистого спостереження слідчого, працівників інших правоохоронних органів;
- даних, отриманих шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності і т.ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 р.: Голос України від 19.05.2012 / N 90-91 /.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, затверджений Законом від 28.12.60 (1000-05), ВВР, 1961, N 2 ст. 15.

Князєв С.В.,

здобувач кафедри економічної безпеки
Національної академії внутрішніх справ

НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ НОВАЦІЙ В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО - ДІЄВИЙ ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ НА РИНКУ ЖИТЛА

20 листопада 2012 року вступив в дію новий КПК України. До його прийняття та вступу в дію серед учених процесуалістів, практичних працівників правоохоронних органів та суду точилася гостра дискусія як по окремих нормах майбутнього КПК, так і щодо нього взагалі. Практика застосування його положень, в тому числі і при протидії злочинам на ринку житла, є неоднозначною, обумовлює неефективність дій правоохоронних органів. Тому ми виокремлюємо і пропонуємо до дискусії певні положення КПК.

Згідно з вимогами ч.7 ст. 236, ч.7. ст. 237 КПК України вилучені під час обшуку (в тому числі і особистого) або огляду речі та документи, що не належать до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном. При цьому Закон не містить виключень щодо переліку такого майна залежно від того чи належить воно підозрюваному, чи ні. Тим більше, що при проведенні таких слідчих дій встановити належність речі на місці або на наступний робочий день майже неможливо. Водночас, згідно з ч.1 ст. 167 КПК України, тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення. Згідно з ч. 5 ст 171 КПК